

ЗА БУКВЕНИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ

ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XLIII • БРОЙ 66/НОЕМВРИ 2021 г.

Борба за освобождение чрез просвета и всеотдайна служба на българската кауза

100 години от смъртта на Арсени Костенцев – изтъкнат деец на националноосвободителното движение, виден учител, книжовник и просветител

Арсени Георгиев Костенцев е роден през август 1842 г. в с. Ново село, Щипско, в семейството на Георги Костенцев и Мария Каранфилова. Начално образование получава в българското училище в родното си село – учи по буквар, наустница, псалтир, апостол и светче при даскалите Василко и Темелко. След това изучава черковно пеене при щипските учители Коце Шикирински и Димитър Павлов.

Учителската практика, на която посвещава най-силните години от своя живот, Костенцев започва през 1860 г. в с. Робово, Струмишко. Учителства из различни селища на Македония – в Струмишко, Тиквешко, Малешевско, като въвежда нови учебни предмети – българска кратка история, землеописание и гр., а след 1870 г. – и звучния метод, който усвоява от реформатора Йосиф Ковачев в Щип. Самият Костенцев отбелязва, че учителското си изграждане в голяма степен дължи именно на бележития възрожденски педагог и книжовник Йосиф Ковачев.

Посветил живота си на благородната учителска професия, Костенцев се изявява и като разностранно ангажирана обществена личност. Навсякъде, където преподава, той буди духовете, въстава срещу невежеството, реформира учебното дело на светска национална основа, съ-

действа за учредяването на общини и училищни настоятелства, кореспондира с изяви дейци на Българското възрождане, пише дописки и статии, прави етнографски и исторически проучвания, бори се срещу домогванията на гръцкото духовенство и издига идеята за независима българска църква. Особено полезни се оказват контактите му с големия възрожденец Петко Рачов Славейков, които се разпростират в сферата на фолклорните издирвания и импулсиране на революционната енергия за борба срещу вековния угнетител.

Заедно с брат си Михаил той разпространява като пътуващ книжар български книги в югозападните български земи и съдейства за

Арсени Костенцев телски събори изиграват важна роля в изграждането на Арсени Костенцев като учител с новаторски подход в обучението. Освен прекуте професионални въпроси – изработване на примерни училищни програми, определяне на тематичното предметно съдържание на учебните програми с оглед

ят метод и да се учат от новатора Арсени Костенцев. Даскалът утвърждава нова програма и способства за прерастването на училището през 1876 г. в пълно класно с широко застъпени светски предмети, като на първо място стои изучаването на български език и българска история. Както отбелязва в „Спомени“ си той, „училището в града вече беше ново, гевгилія, триетажно, всеки етаж от по 4 големи стаи и с широк двор“. По негова инициатива гимнастиката е обособена в отделен предмет и се преподава според фигурите, изобразени в „Летоструй“ на Христо Г. Данов. Даскалът открива и неделно училище за неграмотни и възрастни, което се посещава предимно

същата година връзката на Костенцев с Горна Джумая укрепва – той се оженва за дъщерята на Гоше Дочанов от Горна Джумая – Марийка.

Неговата революционна активност продължава и през следващите години, като по време на Руско-турската освободителна война 1877–1878 г. оглавява чета, която защитава населението на Горноджумайско от изстъпленията на отстъпващите турски войски и башибозук. На 12/24 февруари 1878 г. съвместно с отряда на майор Орлински Костенцев влиза в освободения град. При установяването на новата власт е включен в състава на Временното руско управление в Горна Джумая. Избран е за член на съдебния съвет и активно работи за изграждането на българските окръжни и градски институции. Той настоява пред руското военно командване за пълното освобождение на всички югозападни земи на страната.

Но свободата на Горна Джумая се оказва кратко-трайна. През лятото на 1878 г. в Берлин е утвърден договор между Великите сили и Османската империя, който регламентира нови реалности за българската нация. Освободена България е разпокъсана, а град Горна Джумая и цяла Македония са върнати обратно под властта на султана. В знак на протест жителите на Горна Джумая изпращат при княз Александър Дондуков делегация, водена от учителя Арсени Костенцев. Именно той изразява съкровеното желание на всички жители градът да остане в пределите на свободното Княжество България.

Арсени Костенцев е сред

Участниците в Самоковския епархиален учителски събор от 1874 г. А. Костенцев (16)

възраждане на българщината. Именно в качеството си на книгоразпространител Арсени Костенцев се озовава в Горна Джумая през 1872. Периодът от установяването му до 1879 г. се оказва плодотворен и динамичен, особено в аспекта на неговата обществена и учителска дейност. Още от 1872 г. Костенцев поема ръководството на местното училище в качеството на главен учител, същевременно е избран и за член на ръководството на Горноджумайската българска община. През 1874 г. Арсени Костенцев се включва в работата на учителския събор в гр. Самоков. Три години по-рано (1871) той участва и в Първия учителски събор в гр. Прилеп. Организираните периодично учи-

да се издигне равнището на учебния процес, участниците в съборите обсъждат и проблеми с националнополитически характер.

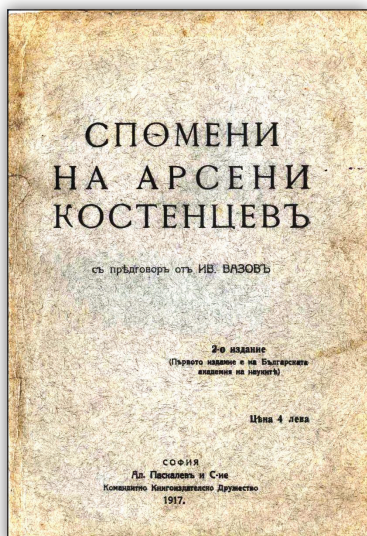
Вследствие на енергичната дейност на Арсени Костенцев и при активната подкрепа на Константин Босилков и Мите Марков, град Горна Джумая се превръща в един от центровете на новобългарската просвета в Източна Македония. Самият Арсени Костенцев се проявява като реформатор там – въвежда звучния метод, чрез който запознава децата със звуците на азбуката и улеснява преподаването и усвояването на грамотността. През следващите години в града започват да идват учители от околните села, за да „слушат“ как се прилага звучни-

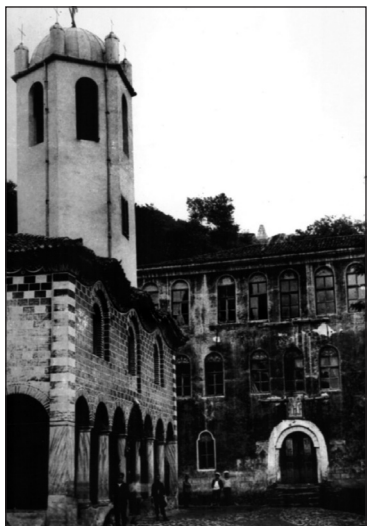
от занаятчий и търговци.

На фона на активната просветна и обществена дейност Арсени Костенцев се откроява и като един от учредителите на местния революционен комитет, който заедно с комитета в с. Рила участва дейно в подготовката за въстание в Горноджумайско през пролетта на 1876 г. На 20 юли

Горна Джумая

Училището и черквата
в Горна Джумая

организаторите на Кресненско-Разложкото въстание от 1878–1879 г., което представлява първи въоръжен протест срещу решенията на Берлинския договор и разпокъсването на българската държава и нация.

След потушаването на въстанието и връщането на града обратно под османска власт през лятото на 1879 г. заслужилите деец се преселва със семейството си в с. Бобошево. Преди да напусне Горна Джумая, в знак на протест Арсени Костенцев запазва къщата си. Същото правят и други граждани.

В периода 1881–1886 г. той учителства в различни селища в Македония, воден от идеята да се запазва българщината в останалите под турско земи. След 1886 г. Костенцев заема различни административни служби в София. Ценна за проучването на историята на Горна Джумая, както и на Българското възраждане, се оказва обнародваната през 1916 г. автобиографична книга „Спомени“. През следващата 1917 г. тя е преиздадена с предговор от Иван Вазов. В него Вазов отбелязва: „Тя е едно историческо повествование, което ще бъде назидателно за по-младите поколения: още еднаж те ще видят в една живописна картина с каква чудна, корава упоритост техните бащи и деди са се борили и са жертвували мило и драго за просветата и засилването на българщината и запазването ѝ от пагубни влияния...“.

Заслужилите културно-просветен и революционен деец, един от най-изтъкнатите възрожденски дейци на Горна Джумая умира в София на 6 ноември 1921 г.

Регионален исторически музей – Благоевград

Основоположник на българската геополитическа наука

130 г. от рождението на Иван Батаклиев

Росица Гугова, Регионална библиотека „Никола Фурнаджиев“ – Пазарджик

Батаклиев е роден на 24 януари 1891 г. в гр. Пазарджик в многодетно и малоимотно патриотично настроено семейство, произхождащо от героичен Батак. Неговият баща, по чудо останал жив след клането в 1876 г., е бил продаден като роб за половин лира в с. Дебращица. След Освобождението от 1878 г. работи като домашен слуга в Пазарджик и се ограмотява, след което става чиновник и дребен търговец. Иван Батаклиев учи в родния си град, а след това през 1909 г. завършва Пловдивската мъжка гимназия.

Същата година той се записва за студент в Софий-

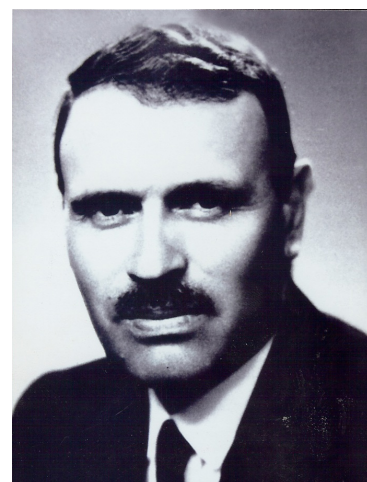
през 1914 г. довършва военната си служба.

По време на войната (през 1916 г.) Иван Батаклиев започва да пише материали за местата, през които е преминал. Като учител в Пазарджик пише първата си научна статия „Оризвата култура в Татар-Пазарджишкото поле“, отпечатана през 1921 г. в сп. „Естествознание и география“. През 1923 г. в резултат на продължителни проучвания на родния си град написва своя голям труд „Град Татар-Пазарджик. Историко-географски преглед“, от 444 страници, рецензиран от професорите Атанас Иширков и Васил

е инициатор и главен секретар на IV конгрес на славянските географи и етнографи, оценен като най-голямото научно и културно събитие от този род, провеждано дотогава в България. Първият е бил в Прага, вторият – във Варшава, а третият – в Белград и Скопие.

Проф. Батаклиев е един от инициаторите за обединяване на географите в страната чрез създаване на Българско географско дружество и става негов втори председател след проф. Иширков през периода от 1934 до 1945 година. В този период излизат 10 тома от „Известия на Българското географско дружество“.

Той публикува редица статии в наши и чуждестранни издания. Голям брой от тях са посветени на родния му край. Неговият капитален труд е „Пазарджик и Пазарджишко. Историко-географски преглед“, върху който работи продължително време. След като е посетил 66 селища от 1925 до 1966 г., той допълва събраните сведения и ги обработва. Книгата е издадена през 1969 г. от ОНС – Пазарджик, в том с 814 страници и с резюмета на руски, френски, немски и английски език. За народополезна дейност чрез изучаване на географските условия и историческото минало

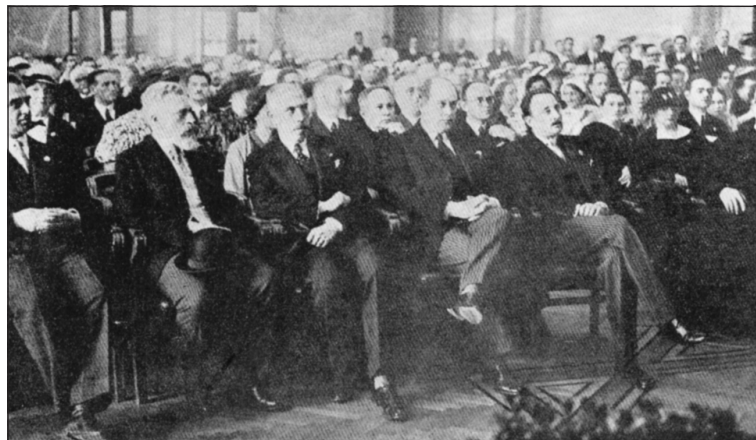

Проф. Иван Батаклиев

съвременната политическа география и геополитика в България.

Признание за всестранична научна дейност на проф. Батаклиев е избирането му за член-кореспондент на географските дружества в Прага, Белград, Берлин, Вюрцбург, Грайфсвалд и Българския археологически институт и за действителен член на Тракийския научен институт и Съюза на научните работници.

Проф. Батаклиев беше неподкупен, всеотдаен и честен учен. Той благоговееше пред знанието с чувство за историческа значимост на пионерното дело и с отговорност пред бъдещето. Работеше неуморно в своя кабинет сред хиляди книги, без да се домогва към широка известност, без да участва в партийни междусобици.

IV конгрес на славянските географи и етнографи, София, 1936 г.

ския университет. Следва география и като втора специалност – история. Преди започването на Балканската война през есента на 1912 г. е мобилизиран в III артилерийски полк в Пловдив. През пролетта на 1913 г. заминава за фронта в Македония и взема участие в Междусъюзническата война, за което е награден с кръст за храброст. След демобилизацията изготвя семинарна работа, за да може да се яви на втори университетски изпит. След предаването ѝ

Златарски и издаден от Пазарджишката община.

Главно въз основа на тази книга Иван Батаклиев получава покана и през май 1924 г. постъпва като асистент в Катедрата по обща география и културно-политическа география, ръководена от проф. Иширков.

В дългогодишната си преподавателска дейност Батаклиев изнася лекции по обща антропогеография, география на България и другите балкански страни, география на континентите, история на географските открития и обща етнография.

За повишаване на научната си подготовка през учебната 1927/1928 година Ив. Батаклиев специализира в Германия в градовете Йена и Берлин, а в края на 1933 г. е за три месеца във Виена, където специализацията му е прекъсната поради внезапната смърт на проф. Ж. Рагев.

През 1936 г. Ив. Батаклиев

Иван Батаклиев на фронта
1912 – 1913, 1915 – 1918 г.

IV конгрес на славянските географи и етнографи, София, 1936 г.

на Пазарджишко, отразени в много трудове, проф. Батаклиев е удостоен с орден „Кирил и Методий“ първа степен през 1970 г. Той е провъзгласен за почетен гражданин на Пазарджик и една от улиците на града носи неговото име.

Научното дело на проф. Батаклиев го откроява като основоположник на

Той не се изкушаваше от фалшивия блясък на светския живот и мимолетната слава на високи административни постове.

На своите заместници научни работници и почитателите с целокупната си научна и обществена дейност проф. Батаклиев завещава възрожденска преданост към народа и България.

Феноменът на старобългарското обучение

Д-р Инна Димитрова

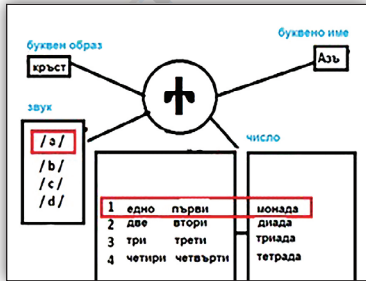
Културните ценности, създадени от първото поколение славянски просветители и народни будители, поставят началото на един мощен реформаторски процес, чиито дългочечни плодове ползваме и днес като носители на езика, историята, обичаите, бита и нравствените устои на региона, който населяваме.

Един от най-важните елементи от старобългарската култура е азбуката, която и в съвременното общество на цифровизиране и електронни технологии не престава да има значение за нашето самоопределяне и за културната ни идентификация.

Античният граматик Дионисий Тракийски (II в. пр.н.е.) в популярния си трактат *Изкуство на граматиката* нарича буквите с дъве имена – *grammata* (за буквения образ) и *stoihos* (за буквената погрешба). В първото название акцентът пада върху предназначението на азбуката да служи за записване (на словото) и обучение (това, което сочи и Исидор Севилски по отношение на латинската дума *littera*). От *gramma* произхожда и думата за учител – граматик, както и свързаното с нея първоначално образование (грамотност). Старобългарската дума *боуки* има също такава семантика – в нея се различава коренът *-ук-* – наука, уча, който е и име на буквата У в глаголицата, както и производната боукаръ (книжовник). Името на буквите *gramma*, употребено от Дионисий, подчертава обучителната страна на писмената реч, свързана с първоначалата на писменото слово – непосредственото възприемане на буквения знак като изображение, рисунка, образ на веществено (материално) понятие или действие; задава комуникативната му роля – способността на писмото да служи за записване и предаване на мисли, за съставянето на свързан текст, неговото разчитане и разбиране, което в системата на древното обучение представлява първото ниво – тривиума (граматика, риторика и диалектика).

Но едновременно с това в
обучителната система на
елинизма азбуката изпълня-

ба и други функции, свързани със способността на буквите да бъдат носител на метатекстова информация. В семантиката на гръцката дума *stoiheia* може да се види изначалната взаимовръз-

ка на азбуката с четирите стихии – въздух, вода, огън, земя, подредбата на вселената – планети, звезди, зодиакални знакове, кръговрата и движението. Думата *stiohos* отразява и способността на буквите (*gramma*) да сегментират текстовете цялост по определен начин: в стих – според акустиката и ритмиката, в акростих – според знаковата им стойност.

Към началото на християнската ера азбуките имат ясно определени черти – фиксиран буквен брой, поредност, числови стойности, буквено име, образ, които изграждат синтагматичното и парадигматичното единство на текстова-та цялост и са носител на непосредствено текстово значение и метатекстови обозначения.

Християнската пайдея (в изследване на Ц. Чолова) – образователният модел, наследен от елинизма и пренесен чрез християнството във Византия, възприема почти изцяло методите на елинското и римското образование, развити от Платон и Исократ. В модела на антично-средновековната пайдея (разглеждан от Д. Петканова), имащ за цел изграждането на съвършен човек, първата по ред дисциплина – граматиката, подготвя ученика да усвои Омировите поеми; втората – риториката, изучава образците на античното гръцко красноречие, а най-важният дял – диалектиката – преподава изкуството да се води спор на философска и богословска тема. Във висшите науки, свързани с природата на числата, доминират силни питагорей-

ски идеи и традиции, но те изграждат със средствата на математиката и геоме-

прията образа на Вселената и завършват представата за взаимодействието на небесно и земно, на божествено и човешко в един цялостен механизъм, изграден от материя, пропорции, сили, време и движение.

Славянският културен ареал не остава изолиран – той творчески възприема и използва богатото антично и ранносредновековно граматично наследство и върху неговата основа създава

NOMINA SACRA в двоичната ос			
	2	4	6
	Б	Ж	Э
	бууку	глаголи	есть
20	<u>Бб</u>	<u>Гг</u>	
	Ж		
	Иже	<u>Ис</u>	
200	Ж		

свой модел, който се оказва толкова успешен, че успява да издържи всички предизвикателства на времето. Неговите ранни успехи са отбелязани от редица автори, които в творбите си сочат широката популярност на книжовното дело. За мащабите на този процес в Средновековна България съдим по данните, които се съдържат в някои от житията на просветителите. В краткото Житие на Кирил се съобщава, че философът кръщава на р. Брегалница 54 000 (или 51 000) души преди Моравската мисия; от Теофилактово Житие на Климент научаваме, че за времето на неговото учителство само непосредствените ученици на Климент във всяко село и град са 3500 и 300 други, които той често обикаля и поучава.

Както в по-ранните обучителни системи, и в славянската ключова роля играе азбуката, а от един късно средновековен трактат – Слово за буквите на Константин Костенечки, научаваме подробности за начина, по който тя се заучава. Българският книжовник ожесточено полемизира срещу замяната на едни букви с други в текстовете и подчертава необходимостта да се познават силата и характерът на всяка буква (дума), чиято красота той сравнява с царица, която ръката на писача може лесно да опорочи и превърне в блудница.

Според него подобни грешки въвеждат „хули и развращения“ в писмото и водят до ереси. Според Костенечки азбуката и нейното изучаване по правилния начин заемат главно място в първоначалното обучение, защото невежеството е главният виновник за злините а „непокорството и унищожението на упътването за буквите“ пресичат пътеките към правилното писане. Етимологията е в основата на правилния прочит на свещения текст и на тълкуването, владяно вече само от малцина, които са „учени“. Поради това той препоръчва да се прилага обучение според традицията и предаването – след А иде Б и т.н., както са наименованията, или въз основа на числовото им значение – първо се редуват тези според гръцките букви, освен шестицата, защото от числата само тя е славянско число, а после славянските. Този начин на подредба на азбуката е цитиран и от друг много по-ранен автор – Черноризец Храбър, който също разделя азбуката на гръцка част и славянска. Граматикът Константин Костенечки съветва когато започват да се учат свещените букви, да се сложи най-отпред кръст и да се каже „Кръсте, помагай!“, а после да се заучи поредицата от началото до края, а след това от края до началото, при това устно, а не писмено. По този начин ще се запомни всяка буква според мястото, където е отбелязана (в азбуката) и ученикът няма да си ги представя подред, както първо ги е заучил, а ще ги запомни от края към началото.

В гадените от Константин Костенечки сведения може без усилие да забележим няколко ключови азбучни елемента, използвани в средновековното славянско обучение: място на буквата в азбуката, система на числата, буквеното название, звучене на буквата, разлика между славянските и гръцките букви, разликата между глаголическия канон „според преданието“ – наречен Аз-Буки, и този на кирилицата според гръцката числова система – наречен Аз-Веги.

Отличителна черта на старобългарските азбуки са имената на буквите,

които произхождат от славянската езикова система, в по-голямата си част са самостоятелни думи и имат акрофоничен характер. Сред тях намираме две думи за писмо – *боуки* и *слово*, и две за реч – *глаголи* и *ръци*, които в светлината на гореизложения антично-средновековен модел показват редица съответствия. *Боуки* и *глаголи* се намират сред първите четири числа и според древната представа са част от мистичната фигура на тетрадата, обожествявана от питагорейците. Нещо повече – *боуки* стои в началото на двочния ред, а *глаголи* е нейно удвоение. В геометричен план тези две числа са много различни: двойката не образува фигура, а е принцип – двочност, докато второто число – четворката, образува както геометричната фигура квадрат – символ на съвършенство, устойчивост на елементите и красота, така и първата обемна фигура – тетраедър, считана за образ на Бога.

Боуки и глаголи имат основополагаща роля сред четните числа; те не само дават началото на четната поредица и изхождат числово една от друга, но и с тях се означават акронимите на двете от Божиите имена – Бог и Господ. В двоичната редица е разположена и друга от буквите за писмо – *слово*, която има числова стойност 200 и заедно с буквата с числова стойност 20 (уже) образуват фразата „Този, който е Слово“, в която се съдържа друго от Божиите имена – на второто лице на Светата Троица – Иисус. Теологични елементи се забелязват и в името на буквата, с която се означава числото шест – глагола „съм“ в 3-то лице, който е свързан с шестте дни на Сътворението и появата на цялото битие.

Така още от началото на обучението старобългарският модел преподава едновременно с усвояването на буквите и числата първоначалата на теологичното познание – едно уникално за времето си явление, което допринася за демократизацията на Божието слово и осигурява разпространението му по достъпен и разбираем за всеки начин.

Ярък български родолюбец

Павел Теодорович не е сред най-популярните български възрожденци. Този високообразован българин работи в полето на родната просвета: от 1870 до 1881 г. е директор на първото българско средно училище – прочутата Болградска гимназия.

Павел Тодоров Тодоров, известен като Теодорович, е роден през 1836 г. в гр. Лясковец в семейство на беден земеделец. Първоначално се учи в училището на поп Стефан Чапкѝнов, а след това в гр. Елена при прочутия Иван Момчилов. Много възпитаници на Еленското училище стават учители, затова Петко Славейков го нарича „Даскалоливница“.

През август 1852 г. Теодорович постъпва в пети клас на Белградската княжеска гимназия. Участва активно в живота на българската колония. Присъства на много театрални представления, като е развълнуван от съдържанието и вдъхновен от успеха на мелодрамата „Многострадална Геновева“. През 1856 г. я превежда и издава под заглавието „Многострадална Геновева. Жалостно позорище в пет действия. Преведено от сръбският на български език от Павла Тодорова“. Белград, 1856 г.“.

Завършил единадесети клас на Белградската княжеска гимназия през юни 1858 г., Теодорович заминава за Одеса, където няколко седмици живее с Г. Раковски в дома на известния одески търговец Николай Тошков. Прави опит да се запише да учи в Ришеловския лицей в Одеса, но след няколко седмици заминава за Москва и става студент в Историко-филологическия факултет на Московския университет. Негови колеги са братята Любен и Петко Каравелови, Нешо Бончев, Марин Дринов, Райко Жинзифов, Константин Миладинов и др.

През 1859 г. те създават Московската българска дружинка (т.е. студентско дружество). Между учредителите е и Павел Теодорович. Започват да издават сп. „Братски труд“ като студентски литературно-научен орган. Мотото „Бащино огнище не оставяй, стари обичаи не презирай“ е

взето от книга на Раковски.

Следването в Московския университет е успешно за Теодорович и през 1862 г. той се дипломира. През 1863 г. се завръща в Лясковец и работи като учител една година. Преследван от местните чорбаджии туркофили, напуска завинаги родния си град и тръгва за Русия. Пътят му е през Болград, където градските първенци го увещават да остане учител в Болградската гимназия. На Теодорович е възложено преподаването на древногръцки и латински език, а също и на български език.

Важно събитие в историята на българската възрожденска просвета и наука е създаденото на 12 октомври 1869 г. в гр. Браила Българско книжовно дружество (БКД, днес – БАН). В Болград се събира група от 75 видни българи, които съставят протокол за дарения и заявяват, че желаят да бъдат учредители на БКД. Един от организаторите е Павел Теодорович и неговото име е на едно от първите места в учредителния протокол на БКД.

През 1869/1870 година директор на Болградската гимназия е румънецът Титус Парву, който я довежда до тежка криза. Затова Попечителният комитет на гимназията съумява да издейства от румънското просветно министерство смяната му. Издадена е заповед №12337 от 28 декември 1870 г. за назначаването на Павел Теодорович за директор. Той заема поста с ясното съзнание, че трябва да се издигне на високо ниво учебно-възпитателната работа. Голяма част от усилията си насочва към привличане на учители българи с висше образование. По този начин се гарантират качеството на преподаването и българският характер на обучението. Още през декември 1871 г. е открита новата двуетажна учебна сграда с капацитет за обучение на 800 ученика.

През 1871 г. в Болградската гимназия са въведени предмети като гимнастика, фехтовка и военно обучение. През 1874 г. е построен голям физкултурен салон, който и днес е функционален и се използва. Обучението по гимнастика, фехтовка и военно дело по съображения да не се гразнят румънските власти

се води, без да се шуми много. Също по предложение на Теодорович от 1872 до 1875 г. румънското просветно министерство разрешава въвеждането на нови учебни предмети: гражданско право, философия и хигиена. През 1873 г. Теодорович назначава за училищен лекар и преподавател по хигиена д-р Димитър Начев, който отпечатва първия български учебник по хигиена: „Понятие за хигиена. Лекции четени в Болградската гимназия. 1875 г.“.

През 1872 г. със съдействието на Теодорович е създадено в Болградската гимназия Българското ученическо дружество „Събуждане“, което си поставя за цел „умствено и нравственото развитие на членовете му и специалното изучаване на българската история, география и българския език“. То е едно от най-добре организирани от всички подобни както по българските земи (общо 33), така и в чужбина (11). Ученическото дружество в Болград има свой устав и печат, събира членски внос, получава щедри спонсорски средства (благодарение на Теодорович), бързо създава и своя библиотека. Неговите членове провеждат редовни събрания, всяка седмица има научна сказка с дискусии. Учители и ученици изнасят театрални представления в Болград, патриотични и други пиеси. За родолюбивата атмосфера на „Събуждане“ в спомените си акад. Александър Теодоров-Балан пише: „Аз усещах как расте моето съзнание на българин. Между нас затече една нова струя: тя се насочваше към самообразование и българщина“.

След жестокото потушаване на Априлското въстание, за да окаже помощ на неговите жертви, българската революционна емиграция учредява последната си организация – Българско централно благотворително общество (БЦБО) с център гр. Букурещ. Един от най-дейните филиали на БЦБО е този в Болград. През юли 1876 г. в излизация в Болград в. „Български глас“ е публикуван уставът на Болградското благотворително мъжко общество с 10 души Управителен съвет с председател Павел Теодорович.

Почти веднага след него в Болград е основано и жен-

ско, което приема устава на мъжкото и излиза с Възвание на Благотворително женско общество в Болград, като председателка става съпругата Мария Теодорович. Двете благотворителни организации са сред най-активните зад граница при събирането на помощи за пострадалите в Априлското въстание.

Двете болградски благотворителни организации работят и по набирането на български доброволци и изпращането им в Сърбия, за да участват в Руско-българския доброволчески батальон в избухналата през лятото на 1876 г. Сръбско-турска война.

Като директор на Болградската гимназия Павел Теодорович се бори с последствията на две важни преобразования. През 1876 г. по решение на Министерството на просветата на Румъния гимназията в Болград трябва да стане румънски лицей. Теодорович, подкрепян от българската общественост в града, успява успешно да отбие административния натиск тя да бъде румънизирана. Благоприятно за защитата на българската гимназия е обстоятелството, че тя се издържа не с румънски държавни средства, а от приходите на собствени имоти и всички средства на гимназиалната каса се намират на руска територия – в одески банки. Това позволява на Теодорович да не изпълни решението на румънското министерство и да протака. През следващата 1877 г. Румъния участва в Руско-турската война, румънската власт няма възможност да се занимава с просветата, а през лятото на 1878 г. територията на Бесарабия и Болград преминават в Русия.

Борбата на Теодорович вече с руските имперски власти за запазване на българския характер на гимназията е тежка и той буквално изгаря в нея. На 12 януари 1879 г. е повикан в Одеса, където му се връчва категорична заповед, че гимназията трябва да стане изцяло руско средно учебно заведение с държавна издръжка, а средствата от гимназиалната каса са прибрани от държавата. На 21 януари 1879 г. първенци и граждани правят общо събрание и вземат решение: „За основа на гимназията да

Павел Теодорович

си остане и занаят пред Хрисовула на княз Никола Богориди от 1858 г. Руският език да заеме мястото на румънския, а руската история – на румънската. Училището ще се нарича гимназия с програмата на руските класически гимназии. Закон Божий, българския език и литература и българска история ще се преподава на български език, а всички останали предмети на руски език, който ще се въвежда постепенно“. От горното решение е видно, че българите не си правят илюзии, че в условията на руска власт ще може учебните предмети да се преподават на български език и формулират свои минимални искания за гимназията си.

На това предложение руските просветни власти отговарят с решение от 21 октомври 1879 г., според което от учебната 1880/1881 година Болградската гимназия се превръща в 12-класна руска гимназия на „общии основания“. Целият учебен процес преминава на руски език. На 15 януари 1880 г. лично император Александър II подписва заповедта.

Жертва на тази отчаяна неравна борба става Павел Теодорович, който не може да преживее погрома на гимназията и вследствие на невероятния за него стрес преждевременно почива на 5 юли 1881 г. едва на 45-годишна възраст. Гробът на този родолюбив българин все още съществува в гробищата на гр. Болград. На могилата на каменния кръст е изсечен надписът: „Тукъ почива прахътъ на Павелъ Теодоровичъ директоръ на Болградската мъжка гимназия. Починалъ на 5 юлий 1881 г. 45 г.“. Така завършва жизненият път на Павел Теодорович – един скромнен възрожденски ратник на българската национална просвета.

Д-р Никола Карауванов

Респектиран съм от авантюристичната идея да бъда поканен за слово по случай откриването на академичната учебна година на вашия реномиран университет с доказан авторитет в преподавателското изкуство, научните изследвания и плеяда запомнящи се просветителски начинания на ползу роду...

Твърде самотният ми занаят на разказвач на истории налага търсенето на неординарна, собствена, асоциативна представа за заобикалящия ни свят. Свят, населен с образи и сенки, демони и ангели, видими и невидими природни стихии, възгласи и вопли, радости и скърби, или казано по-кратичко – свят, изпълнен с Добро и Зло... Великият семиотик Умберто Еко казваше, че „всеки текст ражда своя идеален читател“ и в този смисъл словоредът в пишещия се от самите нас сценарий на живота ражда най-причудливите интерпретации с непредсказуем финал на сюжета. Никак не е случайна популярната в драматургията фраза към публиката: краят остава за вас.

Профанското ми отношение към науката се простира до чести опити да фабулизирам в романите си тази възвишена човешка дейност. Затова в сюжетите ми винаги има ако не като главен герой, то поне като поддържаща роля, някой натоварен с решаването на непосилна за обикновения човек задача, професор в мъжки или женски род. Разработвайки образите им, някак от само себе си стигнах до извода, че за хората на науката най-важното е формулирането на обществено значима тема и нейното изследване да е още една малка крачка по пътя към човешкото съвършенство.

Осмелих се да изведа като тема на днешните ми разсъждения пред вас заглавието с условно наклонение: „Ако някой ден дисплеите загаснат...“.

Вероятността това да се случи и присъствието ми тук ме навеждат на мисълта, че именно вашият университет би имал съществена роля в научната дисекция на това предположение.

Като страничен наблюдател, само някаква си милионна частица от т.нар. „обществено мнение“, бих се изразил, че УниБИТ е висшето училище, което според своята мисия и специфика на специалностите, които се преподават тук, се опитва да подскаже на идващите поколения, че най-важният баланс за оцеляването на човешкия род е равновесието между думичките и числата, словата и пикселите, словоредата и алгоритъма, хартията и дисплея. Как иначе да си обясним съвместното съжителство в логото ви на „библиотекознание и информационни технологии“...?! Може би защото вашият университет дава отговор на популярното клише „ще изяде ли мишката книжката?“. Не, няма да я изгризе! Книжката винаги ще е на един безопасен „клик“ разстояние от „мишката“... Електрони-

ката на „мишката“ не понася прахта по лавиците на историята в книгохранилищата. „Мишката“ е алергична към оня специфичен аромат на засъхналото по папируса мастило – аромат, възбуждащ апетит към познанието...

Простете, но творческата ми фантазия ви оприличава с манастирска обител

Ако някой ден

в оня смисъл на средновековния първообраз на университета, създавал много проблеми на инквизиторите на еретичната мисъл... Първите скрипториуми, хроникари, ходя на времето, тиражиращи чрез преписи делата на владетели и бунтовете на народите, декодиращи от мъртви езици случвалото се в пантеона на боговете и най-важното – класифициращи като научни доказателства откритите закони за взаимоотношенията между природата и човека.

В днешния свръхмодернизиращ се свят самото предположение „ако някой ден дисплеите загаснат“ е твърде сериозно предупреждение за голяма опасност. Като нищо човекът може да се окаже най-безпаметното същество на Земята. Ако дисплеите загаснат, пред него ще са единствено недокоснатите бели листи и пресъхналите мастилници на пропуснатата възможност да съхрани мислите си като най-важното наследство от живота. И никой няма да узнае какво е отнесъл със себе си в оня – другия свят...

В този смисъл проумявам и адмиравам стратегическата ви идея да обвържете мъдростта на миналото и информационните технологии на бъдещето с националната сигурност. Да

откриете научната взаимобвързаност на тези наглед несъпоставими дисциплини извън романтичната Джеймсбондовска представа за опазването на държава и обществото от „лошите“.

Имал съм възможността на живо, лично от един достолепен, легендарен учител със световен научен

УниБИТ обвързва мъдростта на технологиите на бъдещето с националната сигурност

авторитет с фамилията Лихачов и респектиращата титла „академик“ пред нея да чуя евристичното разсъждение, че най-важните елементи за националната сигурност на една държава са културната идентичност на народа и езикът, на който този народ формулира и отстоява ценностите, които изповядва. Ерго – онази синовна любов към род и Отечество, което прави невъзможно раждането на „предатели“...

Позволете ми едно лирично отклонение.

В телевизионната адаптация на трилогията „Знакът на българина“ втъках в сценария една алегория и натоварих с нейния разказ главната героиня на сериала с прозвището „Библиотекарката“. В едно изречение алегоричната сюжетна линия е: имало един народ, чиито управници решили, че за да нахранят народа си, се налагало спешно да продадат Националната библиотека – „актуализация на бюджета“ му казват в днешно време политиците... И в романа това се случва, но в реалността, слава богу, поне засега – не!

Вашият университет, вашата „манастирска обител“ образва една специфична категория „проповедници“, жреци за едни от

най-важните за оцеляването на човешкия род храмове – библиотеки. Ако религиозният храм транслира трансцендентната връзка на вярващия човек с неговия Бог според изповеданието му, то любознателният гражданин влиза в храма на Библиотеката, за да открие корените на своята културна идентичност, генезиса на традициите и ценностите по своята земя и философията на онази народопсихология, която го отличава от другите култури и народи по земята...

Затова, докато модерните спекулативни теории за икономически просперитет не са разпродали и библиотеки, няма да е толкова страшно, „ако някой ден дисплеите загаснат“... Поне докато „скачените съдове“ на библиотеки и университетите са все още извън обсега на което и да е било Оруелово Министерство на истината, в състава на което и да било задкулисно Световно правителство...

За разлика от претендиращия за глобална енциклопедичност Google, няма как в библиотеките да редактираш, пренаредиш, изгориш – ако щете – картончетата-фйши, препълнили легендарните чекмедженца на азбучните и систе-

дисплеите загаснат...

и миналото и информационните
алната ни сигурност на ползу роду

матичните каталози... Нито пък да „изчегърташ“ страниците с неудобните за днешните управляващи съдбата ни фарисеи пасажи от световната научна, художествена и публицистична класика...

Ако са случили на прозорливи владетели, умните народи днес заедно със сървърите и суперкомпютрите строят и нови библиотеки с колкото може повече лабици в книгохранилищата. Защото това е най-надеждният бекъп (баскир) за възстановяване с доказана автентичност на небрежно изгубено или злонамерено изтрито в Глобалната мрежа познание.

В сравнение с компютрите, в библиотеката познанието има онази магическа сензитивност от допира с хартията: все едно докосваш душата на автора. В този смисъл позволете ми да ви препоръчам една източна мъдрост в случай, че усетите задъхване от твърде прекомерната вече скролираща скорост на обсебващите ни технологии.

Мъдростта гласи: Ако много си се забързал – поспри, за да те догони душата ти... Образно казано: не е зле, ако от време на време сами загасяме дисплеите, поне за една кратка авантюра със старата любов

– книгата. Всяка стара-нова любов ражда надежда – твърдят експертите в тази област.

Няма страшно, уважаеми приятели, ако някой ден дисплеите загаснат. Студеноткръвните екрани не променят концепцията за Сътворението на света и появата на населяващия го човек – много често дори я изкривяват. Благодарение на университетите образованието homo sapiens владее уменията да задава правилните въпроси и много често Гугъл безпомощно мъмри...

Всъщност как ли се е справил със строежа Великият архитект на Вселената, след като нямаме библиейско доказателство за наличието на компютър на бюрото му...?! Апропо – ако наистина в началото е било словото, Вселенският разум дълга поредица от алгоритмувани цифрови кодове ли е?

Или още по-генерално напираният вече въпрос относно „произхода“ ни: естествен или изкуствен интелект ни е сътворил нас – все още хората...?

Отговора на тази еретична питанка очакваме от вас – „красивите умове“ на науката. Вашите аудитории и лаборатории са мястото, където да съберете заедно, между книгите и дисплеите,

естествения и изкуствения интелект, за да се опитат да се разберат – като хората. Защото очакващата се сериозна кавга за надмощие между тях може да донесе по-голямо нещастие и от атомната бомба...

А сега е време да спазя отпращаната от папа Франциск тези дни препоръка към подобни на мен словоблудци: че добрата проповед не продължава повече от 10-15 минути. Затова като послепис бих си позволил една фриволност, касаеща „хорската мъмва“ – тази толкова важна в днешната ни налудничаво обществено-политическа ситуация „новинарска агенция“.

Битуващата конспиративна теория за съществената роля на „библиотечарския“ УниБИТ като диспечер на съдбата българска – е вярна, госпожи и господо! Нима съхраняването на една нация, историческото й самочувствие, опазването на цялостта на територията и проектирането на бъдещето на неродените все още поколения не зависят от суверенитета на нейната национална образователна система като крайтъглен камък на националната сигурност?!

Съзаклятието „УниБИТ“ е неоспорим факт и незаобиколим фактор във вече жизнено необходимото възраждане на майка България!

Когът „УниБИТ“ разкрива на издържалите изпита агенти паролите на оня „духовен софтуер“, превръщащ натрупаната през вековете милиони терабайти информация в познание за еволюционното развитие на човешките цивилизации.

Затова, драги орисници, създайте нови конспиративни теории, защото

всички досегашни по отношение на библиотечарското съзаклятие „УниБИТ“ се събднаха на ползу роду! В този смисъл сте нещо като българския Харвард – с мисия на роден университет за образование на мислещи с българско самосъзнание млади хора.

Не съм завършил Харвард – времето на моята младост зависеше не от евроатлантическата метеорология, а от ветровете в Родината ми, но не смятам, че съм лишен от качествено образование. Познавам много българи, заживели по широкия свят с родно университетско образование – покорили значими върхове на науката, технологиите, изкуствата, транскорпоративния бизнес, както и най-високите йерархични нива на международни финансови, политически и културни институции. Жалко то е, че самата ни държава няма идеи как да използва тези забележителни, облагородени от родната ни образователна система естествени интелекти от глобална значимост, като ефективни „посланици на добра воля“ на нацията българска сред другите народи...

Нима не е дошло времето да се гордеем ние, българите, с българските университети? Ние ли като общност не знаем колко

да губят войните...

Но нека не бъркаме чуждопоклонничеството с преклонението пред моралните достойнства на доказани авторитети и от Изтока, и от Запада в голямата световна политика! Не е васален жест да вдигнеш паметник наред с америкакия президент Удроу Уилсън – чужденец, спасил териториалната цялост на загубилата в Първата световна война България... Но ако на ксенофоби не им харесва, че това е бюст на американски президент, нека да го наричат символ на благодарност към дългогодишния ректор на Принстънския университет, учения конституционалист – автор на фразата: „президентската власт е толкова голяма и влиятелна, колкото и човекът, който я упражнява“...

Драги приятели, Не знам дали се получи академично слово, но бройте ме на барикадата от вашата страна, ако се наложи да се вдигаме „на оръжие мисловно“, за да браним свободата на мисълта и словото си, защото за мен беше чест днешният ден да съм тук, сред вас.

Винаги има първи, но никога няма последен учебен ден, докато душата обитава тялото ни. Всеки изгрев хвърля светлина върху нещо, което сме пропуснали да забележим и разгадаем до предишния залез. Няма последен учебен ден в училището на живота, докато посрещаме зората – затова, може би, винаги първият на всяка следваща учебна година е толкова вълнуващ.

Бъдете здрави – тялом и духом! И на добър час в новата учебна година!

Димитър Негков

Бащата на политическата карикатура

Проф. Боряна Букашка

Кой е Александър Божинов?

Александър Николов Божинов, художник и писател, е роден на 24 февруари 1878 г. в Свищов. Създател е на българската художествена карикатура. Завършва живопис в Държавното рисуwalно училище в София (1896 – 1902), специализира в Мюнхен, Германия. Първите си карикатури печата във в. „Смях и сълзи“ (1898). Автор е на много стихот-

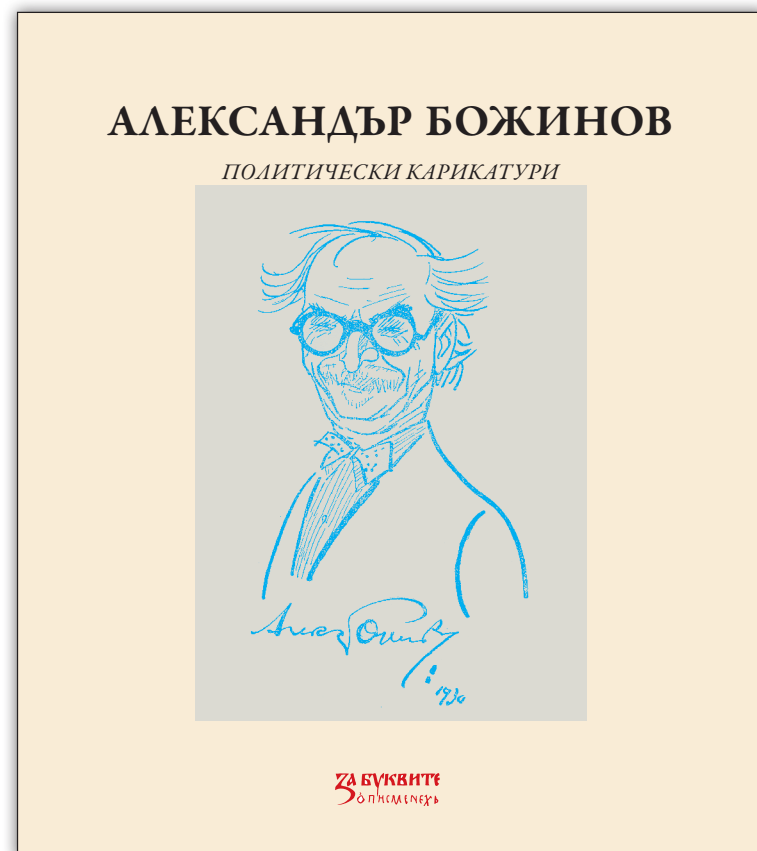
1953). Носител е на различни литературни и културни награди.

Фигурата на Александър Божинов е безспорно предизвикателство за всеки изследовател. Много е трудно да се обхванат неговата личност и многостранна дейност. Неслучайно е наричан „баща на политическата карикатура“. Карикатура – преди всичко политическа и портретна, която по синкретичен начин се съчетава

– на френската и най-вече немската карикатура в лицето на Олаф Леонард Гулбрансон и на кръга около сп. „Simplicissimus“ с характерния декоративизъм. Карикатурите му имат принос не само за българското, а и за световното изобразително изкуство, излагани са в Мюнхен, Венеция, Загреб, Белград, Прага и гр.

Политическите карикатури на Ал. Божинов, създадени през периода 1931 – 1939 г., са следствие от катастрофалните резултати от Първата световна война, които рязко променят политическия, социалния и културния контекст в българското общество. Появяват се редица нови периодични издания и вече водеща роля има „информационната и коментарната преса“. Най-значимото ново издание е информационният ежедневник „Зора“. Вестникът излиза в София от 18 май 1919 г. до 7 септември 1944 г. в общо 7548 броя. Негов редактор и директор е Данаил Крапчев, който е сред най-известните журналисти в България. Именно в този вестник са публикувани най-много от политическите карикатури на Ал. Божинов.

Карикатурите обхващат периода 1931 – 1939 г. от творчеството на Ал. Божинов. Те разказват за един

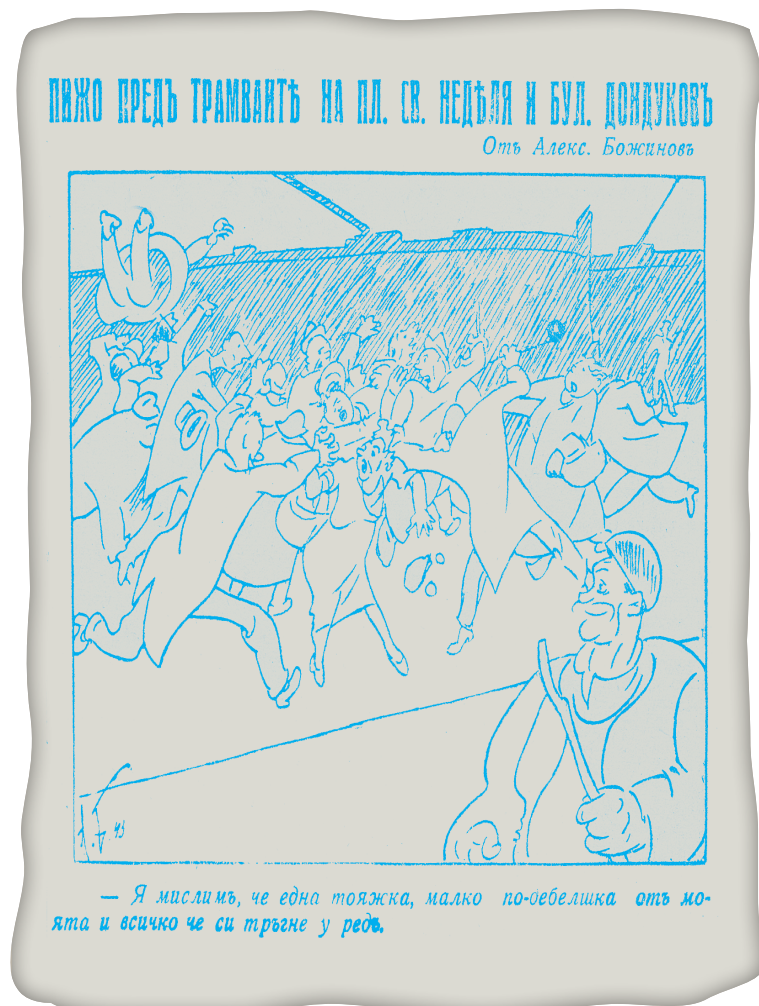

сложен и изпълнен с драматични събития период от историята на българската държава – правителството на Народния блок (1931 – 1934), преврата на 19 юни 1934 г., колебанията във външната политика, както и за това къде е мястото на България в очертаващата се конфигурация по време на Втората световна война.

Интересна за читателите и днес подборка е събрана в албум. Карикатурите, създадени в този период, носят патоса на времето. Погледът на художника оживяват министри, депутати,

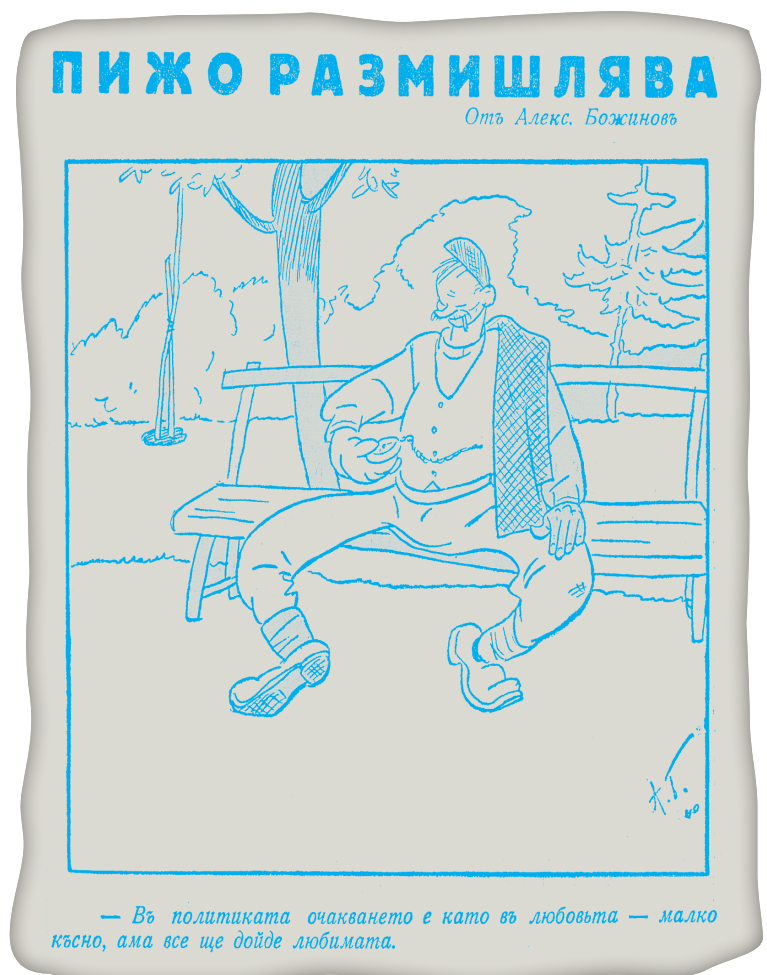
влиятелни и обикновени хора, битови и злободневни теми, но винаги свързани с актуалните събития на деня в политиката, културата или обществения живот. Тях той налага със свой оригинален почерк. Карикатурите се отличават с разнообразните си теми и остроумните текстове. Редовни герои в тях са Пижо и Пендо, които по това време са се превърнали в постоянни герои на народното творчество. Съществена част от тях са свързани тематично и с външнополитическите събития преди и по време на Втората световна война. Знакови за това време остават образите на мистър Бул (Великобритания), мистър Джон (САЩ), Мечката (СССР) и много други политически образи. Политическата карикатура на Божинов се отличава с обективност, без политически пристрастия, умение да улови гадения политически момент.

Албумът представя съхраняваните в Научния архив на Българската академия на науките карикатури на Ал. Божинов така, както са публикувани в тогавашните вестници, главно в „Зора“. Изданието е подготвено с помощта на Фонд „Научни изследвания“, по договор № КП-06-Н-40/2 от 10.12.2019 г.

ворения, разкази, фейлетони, спомени, пътеписи, литературнокритически статии и рецензии. Работи под псевдонимите: Унче Автономлиев, Бомбардек, Бисмарк II, Гений №3, Методи Генков, Камен Дерзкий, Лумпециус, Митрофан Голий, Нестроева сволоч, Не съм аз, Orlando, Savanarola, Septimi Sever, Sinus. Илюстрира много книги на български писатели. Работи и в областта на историята на изкуството. Дописен член на БАН (1929), редовен член на БАН (1941). Почетен гражданин на Свищов (1936) и председател на Свищовската културна дружба в София. Спомога да се осъществи завещанието на Д. А. Ценов за откриване на търговска академия в Свищов. Директор на Института за изобразителните изкуства при БАН (1952 –

с текста – остроумни и пролични описания към рисунките. Още от студент и до края на живота си А. Божинов пише сатирично-хумористични творби, най-често подписвани с различни псевдоними и придружени със собствени илюстрации. Съчетаване и преобръщане на идеалното и възвишеното в делнично и банално са отличителна черта на неговия стил. Преобладаващи литературни похвати са хумористичното поетизиране на вещите от всекидневие, новата социална функция на смеха и пародийното преобръщане на образците от българската литературна класика, каквито са пародиите по стихове на Иван Вазов във в. „Българан“ (1904). В сатиричните карикатури на Божинов се долавя влиянието на руските и западните карикатуристи

За нея...

В памет на достойния учен, преподавател и приятел една година след кончината ѝ 64 души пожелаха да споделят съкровени спомени и оценки в мемориалния сборник на Академичното издателство „За буквите – О писменехъ“ с второ допълнено издание на Биобиблиографията на проф. д.филол.н. Мария Младенова.

Съставителите представят разностранната ѝ личност в разделите със спомени от семейството, от колеги от УниБИТ, ВТУ, СУ, Националната, регионални и читалищни библиотеки и музеи, от други институции и съпричастни лица, а също от колеги и приятели от Русия, Сърбия и Италия.

Ако се тръгне от чисто личностните ѝ качества, никой не може да остане безразличен например към решението ѝ да отгледа като свое дете сина на починала приятелка, описано от него – Александър Титоренков, автор на портрета на корицата. Способността ѝ да бъде приятел в същинския смисъл на думата се подчертава от много от авторите.

Пиететът ѝ към библиотеката се гради в семейството, подкрепяло я като ученолюбиво дете. И уж случайно попаднала в Държавния библиотечарски институт, тя остава вярна на библиотечарската професия в целия ѝ спектър до края на дните си. Тук се привключва библиофилството ѝ, логично довело до теоретично-практическото изследване на това специфично качество, защитено и като учебна дисциплина, също както и библиотечната етика.

Изградила се като перфекционист в различните си дейности, Мария Младенова е възискателна и критична (добронамерено и последователно) както към себе си, така и към другите. От това следват плодотворни професионални творчески тандеми – например с проф. Ани Гергова, с проф. Цветанка Панчева, с акад. Стояров, с професорите Сукиасян, Китов-Байкалски, Гордана Стокич, Дел' Агата и др.

Като Учител в пълния смисъл на думата я възприемат хиляди подготвени и от нея библиотечари, много от които разказват за това. Тя търси и приема съдействие от тях, отдава им знанията, времето и чувствата си, понякога и авторството на идеи и резултати... Щедър дарител е както на книги от собствената си библиотека, така и на електронните варианти на основните си трудове – стига да стигнат до повече читатели. Това е представено от Пламена Златкова във формата на акростиха (но в проза, естествено); и в научно издържаните формулировки на „уроците“ на Ментора в публикацията на Милена Цветкова, която очерта и библиотечните аспекти на създаденото от Мария Младенова...

За интуицията ѝ да открива забравени по различни причини личности с големи приноси за културното и политическото развитие на страната ни с благодарност пишат потомците им (като проф. Светослав Марков – за Нестор Марков, като плевенските граждани, библиотечни и читалищни дейтели – и за Ячо Хлебаров, Петър Ненков, Иван Данов. Нещо повече – на куража да рови в архивите и да намира родствени духовни и други връзки между хора и събития могат да ѝ завидят множество авторитетни историци. И на способността ѝ да разказва за тях с проверени факти, но и със съпричастие, сладкодумно, изразително, увлекателно...

Като втора обособена част в книгата е включена допълнената със 110 описания Биобиблиография (1. изд. 2015 г.), с обхват до юни 2021 г. с автор д-р Ваня Аврамова. Структурата е запазена, допълнени са четирите показалеца, всеки от които е образец за изработване в този специфичен и труден жанр.

В резюметата на руски и на английски език са очертани приносите на проф. Младенова. Цитирани са авторските ѝ файлове в трите най-авторитетни глобални библиографски и биографски бази данни: VIAF, Library of Congress Name Authority, WorldCat Identities. Приведени са данни за 59-те библиотеки в чужбина, които към 2016 г. притежават 13 от нейните трудове в 111 екземпляра.

Сборникът е богато илюстриран, перфектно полиграфически изпълнен от екипа на „Авангард Прима“ и отразява искрените чувства на отзовалите се колеги и приятели към един достоен за уважение учен, преподавател и човек: проф. д.филол.н. Мария Младенова.

Похвално слово

За проф. Андрей Пантев е писано и говорено много, но то остава твърде малко за неговия огромен принос в съвременната българска духовност.

Това, че всички досегашни отзиви за сборника в неговата чест го намират за хубав, дори прекрасен, е чест за УниБИТ и неговото Академично издателство, за авторите на есета и статии в него, но най-вече е израз на заслужена почит и прослава на юбиляря проф. д.ист.н. Андрей Пантев.

Огромно удовлетворение за мен бе да работя за подготовката и публикуването на сборника с трудове, посветени на 80-годишнината на проф. Пантев.

В житейския и професионалния си път съм срещал различни хора и колеги, между тях немалко, на които съм се възхищавал и от които съм се учил. Но специално място в сърцето ми и в работата ми на необятното поле на световната история заема проф. Андрей Пантев. Не бях късметлия като хиляди други, които имаха възможността да бъдат негов студент. Въпреки това се чувствам негов ученик, защото съм се учил, макар и дистанционно и първоначално без дори той да подозира, от неговите великолепно изследвания. Те са били за мен образец на научна почтеност, на самороден изследователски талант, на поразяващо майсторство на наратива и пример за подражание, който остава все така непостижим. Затова мога с гордост да кажа онова, което мнозина други си мислят: „И аз съм от научната школа на професор Андрей Пантев“.

Няма да е справедливо проф. Пантев да бъде ситуиран само в границите на историческата гилдия, защото нейните „китайски стени“ са твърде тесни за него. Той постоянно ги прелита и се впуска в завладяващите простори на публицистиката и литературата, създавайки онези необходими мостове, които правят историческото четиво предпочитано от всеки интелигентен човек.

Андрей Пантев е единственият международно признат български изследовател на световната история, но не е кабинетен учен като мнозинството от нас. Като оригинален творец със силно развито гражданско съзнание той реагира като струна на всяко голямо предизвикателство на нашето време. Неговите неотразими, запомнящи се, вдъхновено и впечатляващо поднесени публични послания го превърнаха в любимия на цялата ни нация „историк с лулата“, когото поздравяват на улицата и непознати.

Затова делото на проф. Андрей Пантев е не само любима школа за студенти и майсторски клас за подготовка на високкоквалифицирани учени, но и народна школа за гражданско образование и възпитание, общонародна школа за гражданска почтеност.

Ако трябва възможно най-лаконично да определя проф. Андрей Пантев, мога да кажа, че той е аристократ на духа, заел приживе заслужено централно място в галерията на достойните български интелектуалци – съвременни народни будители. Но проф. Пантев се отличава дори и сред тях, защото е духовен аристократ от европейска и световна величина, който би правил чест и на най-престижните национални култури.

Благодарен съм на съдбата, че пресече пътя ми с този на наистина забележителния творец. Още по-благодарен съм на самия него затова, че ме допусна до „кръга Андрей Пантев“ и ме дари със своето облагородяващо приятелство.

Да ни е честит поредният трети сборник в чест на проф. Андрей Пантев, чието заглавие като че ли най-добре характеризира неговото огромно и впечатляващо творчество: „Модерният историк. Баланс, атрактивност, въображение“.

А на самия професор Пантев да пожелаем да векува в добро здраве, високо присъствие на духа и творческо вдъхновение, за да продължава да озарява онази част от обществото ни, която не иска да се примири с шестващата духовна пустота!

Проф. Никола Аврейски

КОЛОНКА НА ГЛАВНИЯ РЕДАКТОР

Основна тема в този брой на уникалното по своята същност и предназначение издание „За буквите – О писменехъ“ е и една от най-актуалните теми след появата на коронавируса: образованието. Стремешът към знания, тяхното запазване и предаване са заложили дълбоко в същността на човека. Благодарение на

знанието ние преосмисляме културата на различните етноси и народи и съумяваме да градим основите на бъдещето.

С фокус върху тези въпроси възникна и идеята за съвместно сътрудничество с Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство на Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО. Дългогодишното партньорство между УниБИТ и РЦОНКН намери израз в проведените 10-дневен обучителен семинар „Изследване и развитие на образователните политики по проблемите на живото наследство“, участие в който взеха учени, докторанти, студенти, членове на областни и общински администрации, директори на образователни, научни и културни институции и др. Главната цел на този семинар бе да се проведе курс лекции и теренни проучвания в реална среда по проблемите на живото наследство и по този начин да се осъществи обмен на добри практики и опит в изследването и опазването на НКН в региона на Югоизточна Европа.

Осъзнавайки, че същността на нематериалното културно наследство е крехка и уязвима, което го поставя в голям и постоянен риск поради факта, че неговият естествен източник е човекът и днес му влияят редица показатели от национален и международен

характер, ни накарва да обединим усилията си в посока към идентификация на елементите на живото наследство и тяхното включване в националния регистър. Една от тези практики е налагането на килимарството като интегриран елемент от образователния, културния и стопанския живот на Малкотърновския регион. В процеса на изследване, от прегледа на архивни документи и научна литература, от проведените събеседвания с местни жители установихме, че опазването на традициите и развитието на килимарството е било непосилна задача за местната власт и заинтересуваните дейци, независимо от периодите на неговото съществуване, различаващи се по геополитически и идеологически характеристики. Основните фактори за това са липсата на технологии и пазари. Макар и неуспешни, всички опити за развитието и запазването на този занаят показват обществената зрялост и правилния начин на мислене на местните дейци по отношение на културното и стопанското развитие на региона, а именно: образователните политики са най-здравата основа за подем във всяка сфера на обществения живот. Въпреки икономическия спад в килимарството то остава траен отпечатък в историята на региона и паметта на българския народ, а в наши дни се съхранява като елемент от живото наследство с локален характер. Показатели за цивилизоваността на една нация не са само мащабът на индустриалното ѝ развитие, размерът на материалното ѝ богатство, големината на градовете и селата ѝ или изобилието на природните богатства, а и интелектуалната извисеност на народа ѝ, яркостта на нейните таланти и дълбоките корени на нейната богата култура, неизменна част от която е зародилото се килимарство – и днес важен елемент от културата и традициите на българския народ.

Доц. Диана Стоянова

Лятно училище по информационни науки в Осиек

Проектът „Дигитално образование за кризисни ситуации: Времена без друга алтернатива“ („Digital Education for Crisis Situations: Times when there is no alternative“, 2020-1-HR01-KA226-HE-094685 (DECriS)) е одобрен за финансиране по програма „Еразъм+“, Ключова дейност 2 – Сътрудничество за иновации и обмен на добри практики, в конкурс, насочен към подкрепа на дигиталното образование и творческите умения в дигитална среда, обявен през септември 2020 г. от Европейската комисия. Проектът се реализира от 1 март 2021 г. и е с продължителност 2 години.

В рамките на изпълнението на първата фаза, в периода от 6 до 10 септември 2021 г. с домакин Университета в Осиек, Хърватска, се проведе първото Европейско лятно училище по информационни науки (DESS 2021). Това е интензивна едномесечна образователна програма, адресирана към студенти бакалаври от областта на информационните науки. Университетът по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) участва в лятното училище с четирима студенти бакалаври от специалностите „Библиотечен и информационен мениджмънт“ и „Комуникации и информиране“ от Факултета по библиотекознание и културно наследство и от спе-

Студентите от DESS 2021 в Осиек

циалност „Информационни технологии“ от Факултета по информационни науки. Проф. д-н Таня Тодорова бе лектор в учебната програма на DESS 2021 по темата „Авторско-равна грамотност и онлайн обучение“.

Студентите придобиха 2 ECTS, които се признават от университетите партньори. В DESS 2021 взеха участие студенти и преподаватели от Босна и Херцеговина, България, Германия, Испания и Хърватска.

Следващото европейско лятно училище ще се проведе в Германия през септември 2022 г. Актуална информация има в сайта на проекта: <http://decris.ffos.hr/>.

Проф. Таня Тодорова

Живот, посветен на Библиотеката

Преглед 100-годишнината на доайена на библиотечната общност в България
Константинка Калайджиева

Родена в София (с родители бежанци от Кукуш) на 5 ноември (по документи – на 5 декември) 1921 г., днес тя е в добро здраве и с бодър дух; следи, познава и се вълнува от наболените проблеми на библиотечното дело в България, особено от динамиката в развитието на Националната ни библиотека в новите трудни условия. Казва, че като дете не

е усещала толкова глад за храна, колкото гладът за книги в живота на българския народ.

През 1948 г. постъпва като библиотекар в Народната библиотека с директор проф. Тодор Боров и извървява пътя до неин заместник-директор (1955 – 1965) и първата жена директор (1965 – 1983). Нека припомним, че именно и буквално „под покрива“ на НБКМ през 1950 г. се създава Държавният библиотечен институт, подкрепян от далновидните ѝ ръководители.

Да се обогатят и модернизират библиотечните фондове и дейности се превръща в нейна кауза. Признанието за постигнатото в България в ЮНЕСКО води до личното ѝ удовлетворение от резултатите през 70-те години с активното ѝ участие (сравнявани сме с водещите скандинавски страни!), но и до огорчение от загубването напоследък на някои важни позиции на библиотеките в обществото в дълга ни преход...

Доц. Калайджиева е в курса на научните и техническите постижения, които бързо въвежда в работата на библиотеката и в контактите с потребителите ѝ. Като особено важна задача и резултат например е запазването на възрожденските издания, документи и други извори с наличните модерни технически методи. Сега това се поема от дигитализацията и модерните ИКТ системи. И днес у юбиларката е жива надеждата, че от програмите за развитие ще се отделят средства и за кадрите за библиотечната система в страната.

Има 220 публикации по проблемите за ролята и предназначението на библиотеките у нас и в чужбина, като извежда НБКМ сред водещите модерни многофункционални научни средища в Европа, бидейки активен член и на ръководството на ИФЛА. С несъмнен принос не само в исторически план е книгата ѝ „Материали за историята на Народната библиотека 1944 – 1978“ (660 стр., 2003 г.), от която с горчив привкус можем да правим паралели с някои дейности и резултати в библиотечното обслужване на научните и управленските ни дейци днес. Мултипликационният ефект от дейността на НБКМ върху създадената у нас Единна библиотечна система е прегледно представен в интересна обща схема в книгата.

Преди пет години в интервю в сп. „ББИА онлайн“ (2016, №5) К. Калайджиева разказва за себе си и семейството, за професионалния си път, за трудностите, радостите и разочарованията, като с благодарност подчертава ролята на подкрепата на държавата за развитието на библиотеките у нас. Неугасващо за нея желание и днес е да се постигне подобно отношение – и материално включително – към библиотеките и библиотекарите у нас.

Ръководството на УниБИТ и редакцията на в. „За буквите – О писменехъ“ поднасят поздравления с искрен израз на уважение към юбиларката и нейната роля в развитието на библиотечното дело в България!

На многая лета!

Български творци заг граница – новите будители

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ откри изложба „Български книги отдалече“ в продължение на инициативата на вицепрезидента Илияна Йотова „Народността не пада там, дето знанието живей“. Представени са 90 издания на български автори от шест континента и 23 държави, сред които САЩ, Канада, Аржентина, Швеция, Франция, Намибия, ЮАР, и се постави началото на честванията на Деня на будителите, който традиционно отбелязваме на 1 ноември.

В словото си при откриването директорът на Националната библиотека доц. д-р Красимира Алек-

сандрова подчерта, че родените далеч от България книги всъщност са наследници на словото на Ботев, Славейков, Раковски: „Тъкмо книгите, написани далеч от България, стават мост към българското, българщината, към стремежа да си достоен българин“.

На откриването на изложбата присъства и Н. Пр. извънредният и пълномощен посланик на Република Аржентина у нас Алфредо Нестор Атанасов, който е от български произход. В словото си той подчерта, че една от най-големите културни емигрантски общности в Аржентина е българската, която и до ден днешен съхранява традициите и

пази България в сърцето си. Посланик Атанасов благодари на Националната библиотека за представянето на изложбата и с вълнение прочете откъс от творба на аржентинския поет с български корени Марио Несторофф (1936 – 1980).

По време на откриването бе прожектиран и филмът „Сърце на птица“, посветен на живота и творчеството на Марио Несторофф. Филмовата продукция е дело на родолюбиви наши сънародници, които живеят в Буенос Айрес.

Читателите и посетителите на Националната библиотека могат да разгледат изложбата, разположена в Централното фоайе.

Новите обществени предизвикателства пред обществото на знанието и хуманизма на XXI век

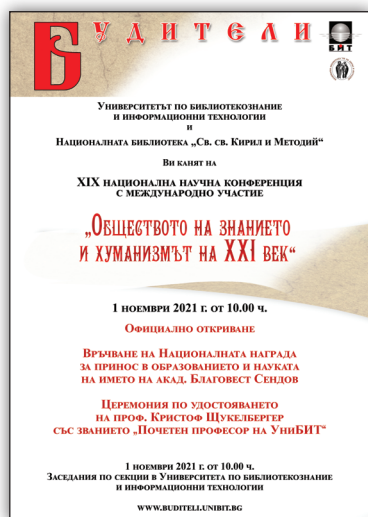
Проф. Мариела Могева

Глобалните кризи и конфликти, пандемията от COVID-19, бедността и неравенствата, зелената икономика, достъпът до достоверна информация и стратегически ресурси, социалните, културните и религиозните конфликти, проблемите и решенията на актуалните въпроси на съвременната цивилизация и още редица нови феномени са обект на новите политически, икономически и научни парадигми, които да осмислят и да съдействат за намирането на адекватни отговори на предизвикателствата, пред които се изправя днешното общество.

Сборникът с научни доклади „Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век“ от XIX научна конференция с международно участие, която е традиционна за Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ), разглежда чрез различни автори трактовки важни от историческа и от съвременна гледна точка проблеми на информационното общество, подходите при управление на знанието, културното наследство, националната сигурност, институциите на паметта.

Докладите са групирани в пет секции, тематично

дефинирани според съдържанието на представените изследвания. Сборникът е издаден от Академичното издателство „За буквите – О писменехъ“ и е реали-

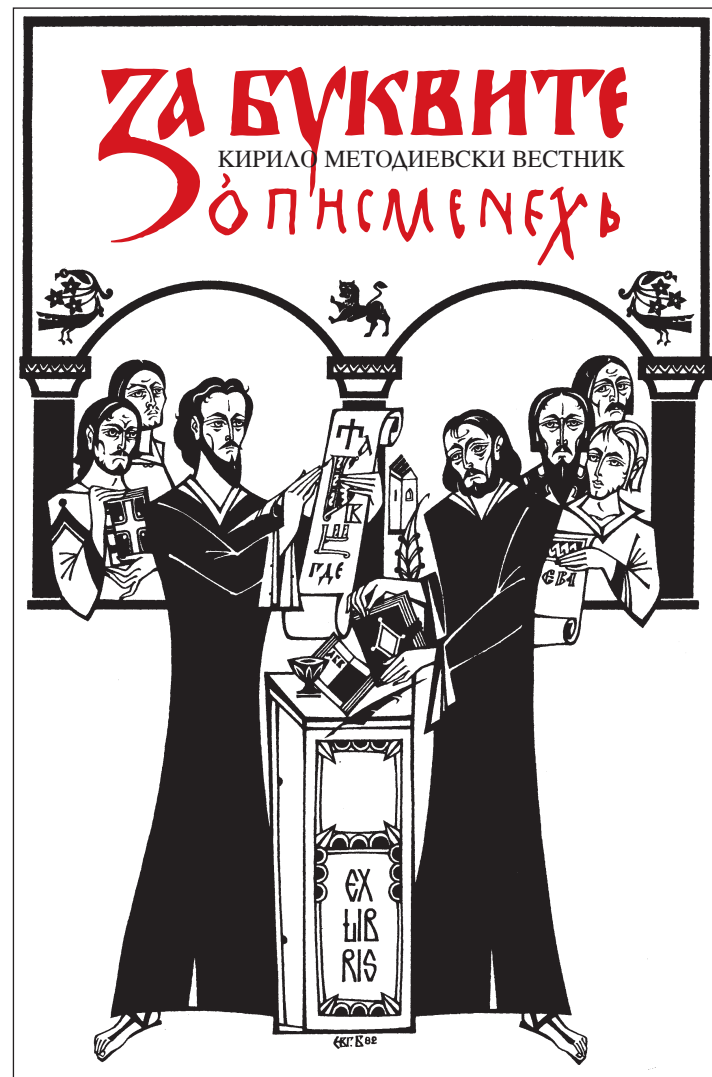
зиран в рамките на проект „Стимулиране на научните комуникации в изследователската и преподавателската дейност на преподавателите от УниБИТ в националния и международния информационен обмен – Научни конференции с международно участие по случай Деня на будителите „Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век“ – 1 ноември 2021 г.“ (ПЧФ-НП 2021-08 16.04.2021 г.) по Наредбата на Министерството на образованието и науката, с ръководител доц. Любомира Парижкова.

Основни характеристики

ки са актуалността и интердисциплинарността. В този контекст, авторите са специалисти от различни професионални сфери, което обогатява не само тематичното разнообразие, но и методологичния инструментариум, ползван в научните разработки, съставляващи изданието.

Предназначението на сборника може да се разглежда в няколко важни аспекта, а именно теоретико-изследователски, информационно-търсещ, учебно-педагогически, практически и справочен.

Сборникът има редица силни страни. Важно е, че като цяло съдържанието е с енциклопедична, интердисциплинарна насоченост и трябва да стигне до максимално широк кръг читатели и разбира се, до студентите, защото е полезен и за учебно-педагогическия процес. Към това трябва да отбележа, че се откроява работата на екипа, който, както и при предишните издания от традиционната за университета конференция, провеждана в Деня на народните будители, отдадено и компетентно е работил за появата на това издание, постижение и за УниБИТ.

Екслибрис Евгений Босяцки

ISSN 1312-3785

Излиза от 1979 година

Бр. 66 / ноември 2021 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

С особени заслуги за списването
на вестник „За буквите – О писменехъ“
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Главен редактор
Доц. ДИАНА СТОЯНОВА

Съредактор
Д-р ХРИСТО ХРИСТОВ

Редактор и коректор
СВЕТА ДЕКОВА

Графично оформление, редактиране и илюстрации
АНТОАНЕТА СЪРНЕВСКА

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Съпругоседатели
Проф. СТОЯН ДЕНЧЕВ, проф. ИРЕНА ПЕТЕВА

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ' АГАТА, ВЛАДИМИР ВАВРЖИНЕК,
ВАСЯ ВЕЛИНОВА, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, МАРЧЕЛО ГАРДЗАНТИ,
ДИМИТРИОС ГОНИС, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, АКСИНИЯ ДЖУРОВА,
ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, АНТОН ДОНЧЕВ, НАДЕЖДА ДРАГОВА,
РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, ДИМИТЪР ИВАНОВ, ИЛИЯ ИЛИЕВ, МАРИЯ ЙОВЧЕВА,
НЕДЯЛКО ЙОРДАНОВ, ИГОР КАЛИГАНОВ, КАЛИНА КАНЕВА, ДИМИТЪР КЕНАНОВ,
РУМЯНА КОНЕВА, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ПРЕДРАГ МАТЕИЧ,
ФЛОРИАН МЕСНЕР, ХАЙНЦ МИКАС, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ, СВЕТАЛИНА НИКОЛОВА,
КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, ДМИТРИЙ ПОЛИВЯНИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ,
ЦВЕТИ РАДЕВА, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, ТАТЯНА СЛАВОВА, МАРИНА СМОЛЯНИНОВА,
ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН, СВЕТАОЗАР ЕЛДЪРОВ,
АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА, ХРИСТО ТРЕНДАФИЛОВ, АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ,
ХИЛАДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР, КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Съдейници
Красимира Александрова, Анжела Димчева, Евелина Здравкова

Университетска младежка академия за управление на знания
Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“
Институт за информация и сигурност

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.org

Научен секретар
ВИКТОРИЯ ЦВЕТКОВА

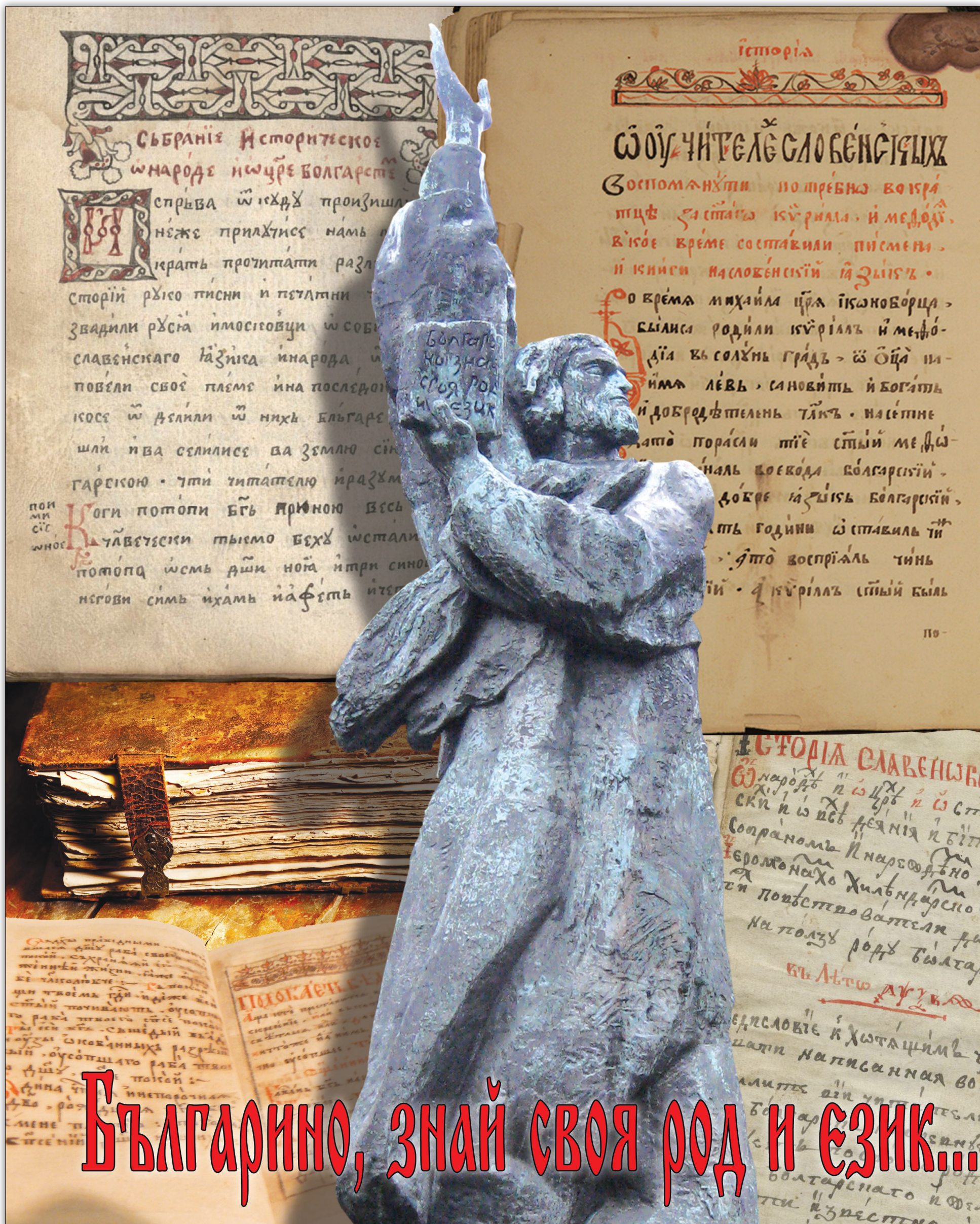
© Стефан Пеев, наборен шрифт Pliska
(GNU GENERAL PUBLIC LICENSE), 2016

София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

Печатница
АСКОНИ - ИЗДАТ

Но някои не обичат да знаят за своя
български род, а се обръщат към чужда
култура и чужд език и не се грижат
за своя български език...

Паисий Хилендарски
„История славянобългарска“

БЪЛГАРИНО, ЗНАЙ СВОЯ РОД И ЕЗИК...